

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ПРОФЕСІЙНОЇ-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ У ВІННИЦЬКІЙ
ОБЛАСТІ**

**Методичні рекомендації
щодо інклюзивного навчання в закладах професійної
освіти: організація, методи та очікувані результати**

Укладачі: Гордійчук Алла Володимирівна,
Фурман Віта Вікторівна,
Фадєєва Марина Сергіївна, методисти
Навчально-методичного центру професійно-
технічної освіти у Вінницькій області

Вінниця-2025р.

Методичні рекомендації щодо організації інклюзивного навчання в закладах професійної освіти.

Гордійчук А.В., Фурман В.В., Фадєєва М.С. - Інклюзивне навчання в закладах професійної освіти: організація, методи та очікувані результати.

Гордійчук А.В., Фурман В.В., Фадєєва М.С. - Вінниця: Навчально-методичний центр професійної-технічної освіти у Вінницькій області, 2025.-34с.

Рецензент: Гарлінська О. М. – директор комунальної установи «Інклюзивно-ресурсний центр №1 Вінницької міської ради».

У методичних рекомендаціях окреслено основні правила та методичні вимоги щодо організації інклюзивного навчання в закладах професійної освіти.

Методичні рекомендації – Вінниця: НМЦ ПТО у Вінницькій області, 2025р.
Розглянуто та схвалено на засіданні навчально-методичної ради НМЦ ПТО у Вінницькій області.

Протокол №3 від 30 вересня 2025 року.

© НМЦ ПТО у Вінницькій області

© Гордійчук А.В., Фурман В.В.,

Фадєєва М.С. 2025р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ПРАВИЛА, ЗАВДАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ.....	7
1.1. Правила інклюзивної освіти в закладі професійної освіти.....	7
1.2. Основні завдання інклюзивної освіти в закладі професійної освіти	9
РОЗДІЛ II. СТВОРЕННЯ УМОВ У ЗАКЛАДІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....	13
РОЗДІЛ III. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИРОБНИЧОГО Й ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	16
РОЗДІЛ IV. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ОСВІТИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ АБО ІНВАЛІДНІСТЮ В ЗАКЛАДІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	19
РОЗДІЛ V. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКЛАДАЧІВ І МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАЛЬНО-ВИРОБНИЧОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	21
РОЗДІЛ VI. ПОЗИТИВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	29
ВИСНОВОК.....	32
Список використаних джерел.....	33

ВСТУП

Питання навчання осіб з інвалідністю та з особливими освітніми потребами (ООП) набуває широкої актуальності сьогодні, адже право на рівний доступ до якісної освіти за місцем проживання в умовах загальноосвітнього закладу чи закладу професійної освіти (ЗПО) - це право всіх здобувачів освіти. Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей: - «Усі люди є цінними й активними членами суспільства». Інклюзивна освіта не лише забезпечує найкраще середовище для навчання всіх студентів, в т.ч. з інвалідністю, але й допомагає усунути бар'єри та зруйнувати стереотипи.

Студенти, навіть із складними порушеннями розвитку (зір, слух, мовлення, опорно-руховий апарат, інтелектуальні порушення), після навчання в закладі професійної освіти (далі-ЗПО) мають більше шансів продовжити далі освіту та отримати спеціальність, влаштуватися на роботу, стати активними членами суспільства. Батьки бажають, щоб їхні діти зростали в колі друзів, відвідували навчальний заклад разом з однолітками, братами та сестрами, залучалися до життя громади. Тому кожна сім'я повинна мати право вибору освіти для своєї дитини, незалежно від того, чи має дитина фізичні або розумові порушення.

Заклад професійної освіти - одне з місць у громаді, де студенти проводять багато часу, і одне з місць, яке може «охопити», адаптувати, соціалізувати осіб з інвалідністю до викликів сучасності. Нерідко стосунки, які формуються в ЗПО, впливають на ставлення, цінності та переконання, що продовжуються в старшому віці. Коли студенти навчаються разом, інвалідність не розглядається як щось особливе або унікальне.

Інклюзивне навчання можливе лише у такому студентському колективі, де проявляються закладені педагогом принципи гуманного ставлення один до одного, передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку.

Архітектурно доступне та безпечне навчальне середовище є необхідною умовою інклюзивної освіти для всіх. Вхід до будівлі, відповідно до універсального

дизайну, має бути один для всіх. Пандус і сходи створюють доступність, однак сегрегують студентів за ознакою способу пересування. Здобувачі освіти з особливими освітніми потребами мають вчитися на рівні з іншими. Якщо неможливо переобладнати весь навчальний заклад, слід застосувати другий принцип універсального дизайну - «гнучкість використання», тобто організувати заняття для осіб з порушенням опорно-рухового апарату в кабінетах, розташованих на фізично доступному поверсі.

В Україні впровадження інклюзії в закладах загальної середньої освіти здійснюється упродовж багатьох років, проте досвід застосування інклюзивного навчання в системі професійної освіти незначний. Це пов'язано, насамперед, з низкою додаткових труднощів та проблем. Адже в ЗПО, крім загальноосвітньої підготовки, слід забезпечити надання здобувачам освіти висококваліфікованих практичних навичок: всебічно підготувати студентів до трудової діяльності на конкретному робочому місці, сформувати міцні професійні навички, уміння, зорієнтувати на дотримання вимог охорони праці на виробництві, якості виконання завдання, дисциплінованість і відповідальність.

Професійна підготовка студентів з особливими освітніми потребами (далі - ООП) та інвалідністю спрямована на забезпечення конкурентоспроможності особи з інвалідністю на ринку праці і його працевлаштування, як в звичайних виробничих умовах, так і в спеціально створених умовах трудової діяльності. І тому для студентів з обмеженими можливостями потрібно створити всі необхідні умови для реалізації права на професійну освіту.

Запровадження стандартів доступності та універсального дизайну забезпечує включення і участь студентів з ООП та з інвалідністю у всі сфери життєдіяльності закладу професійної освіти; подолання існуючих бар'єрів, які заважають або обмежують рівний доступ до послуг і об'єктів в отриманні якісної освіти; створення умов для здобувачів освіти з організації навчально-виховної роботи в ЗПО.

Організація навчання студентів з ООП та інвалідністю в закладі професійної освіти дещо відрізняється від шкільної. У медицині існують певні норми, які

регламентують допуск студентів з обмеженням стану здоров'я до навчання за певними професіями. Наприклад, в закладі професійної освіти з підвищеним рівнем безпеки не можуть навчатися студенти з порушеннями зору, тяжкими порушеннями опорно-рухового апарату, психічними розладами та іншими медичними обмеженнями.

Ці методичні рекомендації розроблено з метою надання практичної допомоги педагогічним колективам у створенні інклюзивного освітнього середовища. Вони базуються на чинному законодавстві України, міжнародних стандартах доступності та кращих практиках інклюзивної освіти. Документ охоплює як теоретичні засади, так і конкретні рекомендації щодо організації навчально-виробничого процесу, адаптації навчального середовища, роботи з студентами різних нозологій та взаємодії з батьками.

Інклюзивна освіта в закладах професійної освіти - це не лише виконання нормативних вимог, а й формування нового типу суспільних відносин, де кожна людина, незалежно від її фізичних чи психічних особливостей, має рівні можливості для самореалізації. Успіх впровадження інклюзії залежить від скоординованої роботи всіх учасників освітнього процесу: адміністрації, педагогів, майстрів виробничого навчання, медичних працівників, психологів, батьків та, звісно, здобувачів освіти.

Особливу увагу приділено специфіці професійної підготовки: поєднанню теоретичного навчання з практичними навичками, дотриманню вимог безпеки праці, формуванню професійної компетентності. У рекомендаціях враховано медичні обмеження щодо допуску до певних професій, а також необхідність створення індивідуальних навчальних планів (ІНП) та адаптації робочих місць.

Документ структуровано таким чином, щоб забезпечити послідовне впровадження інклюзивних практик: від створення фізично доступного середовища до організації позакласної роботи та оцінювання досягнень. Кожен розділ містить чіткі рекомендації, приклади та чек-листи для самоперевірки.

1. ПРАВИЛА, ЗАВДАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

1.1. Правила інклюзивної освіти в закладах професійної освіти

Інклюзивна освіта в закладах професійної освіти базується на принципах рівності, доступності та індивідуального підходу. Вона спрямована на забезпечення повноцінної участі осіб з інвалідністю у всіх сферах навчально-виробничого та виховного процесу поряд із однолітками з типовим розвитком. Нижче наведено основні правила інклюзивної освіти в ЗПО, які є обов'язковими для виконання всіма учасниками освітнього процесу - адміністрацією, педагогічними працівниками, майстрами виробничого навчання, студентами та їхніми батьками.

Правила інклюзивної освіти в закладах професійної освіти:

1. Всі здобувачі освіти рівні в студентському колективі:

- кожен студент, незалежно від стану здоров'я, фізичних чи психофізичних особливостей, є повноцінним членом групи;
- забороняється будь-яка форма дискримінації, виділення чи ізоляції студентів з інвалідністю;
- формується культура поваги, взаємодопомоги та командної взаємодії.

2. Всі студенти мають рівний доступ до процесу навчання, виробничої практики та відпочинку:

- забезпечується фізична, інформаційна та методична доступність усіх приміщень, обладнання, навчальних матеріалів;
- виробнича практика адаптується до можливостей студентів (з урахуванням медичних рекомендацій);
- участь у позакласних заходах, гуртках, спортивних секціях - без обмежень за станом здоров'я.

3. У всіх здобувачів освіти повинні бути рівні можливості для встановлення і розвитку важливих соціальних зв'язків:

- стимулюється спільна діяльність: групові проєкти, командні завдання, спільні свята, екскурсії;
- педагоги сприяють формуванню дружніх стосунків, толерантного сприйняття відмінностей;
- запобігається булінг, стигматизація чи соціальна ізоляція.

4. Планування і проведення навчально-виробничого процесу повинне бути

ефективним, сучасним, інноваційним:

- використовуються сучасні педагогічні технології: проєктне навчання, кейс-методи, симулятори, VR/AR-технології (за наявності);
- навчальні програми гнучкі, з можливістю індивідуальної траєкторії;
- постійне оновлення матеріально-технічної бази з урахуванням універсального дизайну.

5. Працівники, які включені в процес освіти, навчені стратегіям і процедурам, які полегшують процес включення (соціальну інтеграцію серед однолітків у групі):

- усі педагогічні працівники (викладачі, майстри виробничого навчання, психологи, асистенти) проходять обов'язкове навчання з інклюзивної освіти;
- проводяться тренінги, семінари, стажування з питань роботи з ООП;
- створюється команда супроводу для кожного здобувача освіти з ООП та психолого педагогічний консилиум (за потреби залучаються фахівці інклюзивно-ресурсного центру (далі-ІРЦ)).

6. Програми і процес теоретичного, виробничого навчання та виробничої практики враховують потреби кожного студента:

- розробляються індивідуальні навчальні плани (далі-ІНП) та індивідуальні програми розвитку (далі-ІПР);
- адаптуються зміст, обсяг, темп, методи, форми контролю;
- використовуються допоміжні засоби: тифлообладнання, сурдотехніка, альтернативна комунікація, спеціальні наліпки на клавіатурі, картки-підказки, картки-інструкції, піктограми і візуальні підказки.

7. Родини здобувачів освіти беруть активну участь в діяльності ЗПО:

- батьки залучаються до розробки ІНП, ІПР, вибору професії;
- проводяться батьківські збори, консультації, тренінги з питань інклюзії;
- створюються партнерські відносини: педагог - батьки - здобувачі освіти.

8. Всі працівники ЗПО налаштовані позитивно і розуміють свої обов'язки:

- кожен співробітник знає зону своєї відповідальності щодо інклюзії;
- формується корпоративна культура інклюзивності: від прибиральника до директора;
- проводиться регулярний моніторинг ставлення персоналу до студентів з інвалідністю.

Додаткові засади впровадження правил

Медичний супровід - обов'язковий для студентів із хронічними захворюваннями чи обмеженнями.

Командна робота - щотижневі наради команди супроводу, обмін досвідом.

Моніторинг та оцінка - щоквартальне оцінювання ефективності інклюзивних практик (опитування студентів, батьків, педагогів).

Документування - ведення журналу адаптацій, портфоліо студента, протоколи консилиумів.

Ці правила є основою для створення інклюзивного освітнього середовища в ЗПО. Вони відповідають вимогам Закону України «Про освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю та Державного стандарту професійної освіти.

1.2. Основні завдання інклюзивної освіти в закладах професійної освіти

Інклюзивна освіта в закладах професійної освіти - це системний процес, спрямований на забезпечення рівного доступу до якісної професійної підготовки для всіх здобувачів освіти, незалежно від стану здоров'я чи особливостей психофізичного розвитку. Вона поєднує загальноосвітні, професійні та реабілітаційні компоненти, формує конкурентоспроможність на ринку праці та сприяє повноцінній соціалізації.

Нижче наведено основні завдання інклюзивної освіти в ЗПО, які є стратегічними орієнтирами для адміністрації, педагогічного колективу, майстрів виробничого навчання та всіх учасників освітнього процесу:

1. Здобуття професійної освіти відповідного рівня студентами з ООП або інвалідністю у середовищі здорових однолітків відповідно до Державного стандарту

- забезпечення повноцінного опанування обраної професії з урахуванням медичних обмежень;
- адаптація змісту, обсягу та темпу навчання до індивідуальних можливостей;
- формування професійних компетентностей, необхідних для працевлаштування в звичайних або спеціально створених умовах.

2. Забезпечення різнобічного розвитку студентів ЗПО, реалізація їх здібностей

- розкриття потенціалу кожного студента через індивідуальні траєкторії навчання;
- стимулювання творчих, інтелектуальних, фізичних та соціальних здібностей;
- надання можливостей для самореалізації в позанавчальній діяльності (гуртки, проекти, змагання).

3. Створення освітньо-реабілітаційного середовища для задоволення освітніх потреб студентів з особливостями психофізичного розвитку

- організація безбар'єрного простору: пандуси, ліфти, спеціалізовані робочі місця, тифло- та сурдотехніка;
- забезпечення технічними засобами реабілітації та корекції (слухові апарати, окуляри, ортопедичне обладнання);
- інтеграція реабілітаційних заходів у навчальний процес (лікувальна фізична культура, логопедія, психологічна підтримка).

4. Створення позитивного мікроклімату у ЗПО з інклюзивним навчанням, формування активного міжособистісного спілкування студентів всіх категорій

- формування культури толерантності, взаємоповаги та командної взаємодії.
- проведення просвітницьких заходів для студентів і педагогів (тренінги, рольові ігри, дискусії);
- запобігання булінгу, стигматизації та соціальній ізоляції.

5. Забезпечення психолого-педагогічного супроводу студентів з особливими освітніми потребами

- робота мультидисциплінарної команди: психолог, соціальний педагог, дефектолог, лікар, асистент вчителя;
- розробка та реалізація індивідуальних програм розвитку;
- регулярний моніторинг психоемоційного стану, корекція поведінки, підтримка мотивації.

6. Надання консультативної допомоги сім'ям, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, залучення батьків до розробки індивідуальних планів та програм навчання

- проведення батьківських консультацій, тренінгів, семінарів;
- спільна розробка індивідуальних навчальних планів та ППР;
- формування партнерських відносин: педагог - батьки - здобувач освіти - роботодавець.

Таблиця 1.2.1.

Додаткові аспекти реалізації завдань

Завдання	Ключові дії	Відповідальні
1	Адаптація навчальних програм, вибір професії	Адміністрація, ІРЦ
2	Гуртки, проекти, олімпіади, ярмарки професій	Педагог-організатор, майстри в/н
3	Технічне переоснащення, універсальний дизайн	Господарська служба, адміністрація
4	Антибулінгові програми, толерантність-тренінги	Психолог, соціальний педагог
5	Консиліум, ППР, психологічний супровід	Команда психолого-педагогічного супроводу
6	Батьківські збори, консультації, домашні візити	Класний керівник, психолог

Очікувані результати від виконання завдань

Студент з ООП успішно завершує навчання, отримує кваліфікацію та працевлаштовується.

Формується інклюзивна культура закладу: толерантність, командність, повага до відмінностей.

Батьки активно залучені, довіряють закладу, підтримують дитину вдома.

Педагогічний колектив компетентний у роботі з особами з ООП та інвалідністю, використовує сучасні методики.

2. СТВОРЕННЯ УМОВ У ЗПО ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Створення інклюзивного освітнього середовища в закладах професійної освіти вимагає комплексного підходу, який охоплює фізичну доступність, матеріально-технічне забезпечення, кадрову підготовку та організацію навчально-виробничого процесу. Нижче наведено ключові умови, необхідні для успішного навчання осіб з ООП, з урахуванням специфіки ПТО - поєднання теоретичної підготовки з практичними навичками, дотримання вимог безпеки праці та формування професійної компетентності.

1. Безперешкодний доступ до території та приміщень навчального закладу. Фізична доступність є базовою умовою інклюзії. Це стосується студентів з вадами опорно-рухового апарату, зокрема тих, хто пересувається на інвалідному візку, а також осіб із порушеннями зору та слуху.

Необхідні заходи:

- один вхід для всіх відповідно до принципів універсального дизайну (без сегрегації "звичайні сходи" та "пандус для ООП");
- пандуси з кутом нахилу не більше 8%, шириною $\geq 1,2$ м, з поручнями з обох боків;
- ліфти або підйомники в багатоповерхових будівлях
- тактильні покажчики, контрастне маркування сходів, звукові маяки для студентів із порушеннями зору;
- автоматичні двері або двері з мінімальним зусиллям для відкривання;
- доступ до всіх приміщень: кабінети, майстерні, їдальня, бібліотека, спортзал, гуртожиток.

Якщо повна реконструкція неможлива: заняття для груп зі студентами, які мають порушення опорно-рухового апарату проводяться на фізично доступному (зазвичай першому) поверсі.

2. Забезпечення необхідними навчально-методичними посібниками, наочно - дидактичними та індивідуальними технічними засобами навчання. Навчальні матеріали та обладнання адаптуються до типу порушення.

Тип ООП	Необхідні засоби
Порушення зору	Тексти Брайлем, великий шрифт (≥ 16 pt), аудіокниги, тифлоприлади, збільшувальні лінзи, програми озвучення тексту (NVDA, JAWS), рельєфно-графічні посібники, клавіатура зі спеціальними наліпками
Порушення слуху	Сурдоперекладач, індукційні петлі, субтитри до відео, візуальні схеми, мультимедійні посібники з жестовою мовою
Порушення ОРА	Ергономічні робочі місця, спеціальні крісла, столи з регулюванням висоти, шини для рук, пристрої для письма, альтернативні миші/клавіатури
Розлади спектра аутизму	Візуальні розклади, піктограми, зони сенсорного розвантаження

Додатково:

- електронні підручники у форматах EPUB, PDF з тегами;
- мультимедійні проектори, інтерактивні дошки;
- програмне забезпечення для альтернативної комунікації (AAC).

3. Наявність кабінетів педагогічного розвантаження. Кабінети призначені для короткочасного відпочинку, корекційних занять, психологічної підтримки.

Обладнання:

- м'які меблі, килимове покриття;
 - заспокійливі кольори (пастельні тони);
 - світлорегулятори, шумопоглинальні панелі;
 - сенсорне обладнання: мішки з піском, гойдалки, ароматерапія;
 - зона для індивідуальних занять із психологом та корекційними педагогами.
- Режим використання: 10-15 хв після кожного уроку, за потреби, індивідуальні корекційно-розвиткові заняття відповідно до ІПР.

4. Забезпечення педагогічними кадрами, які володіють методиками роботи зі студентами з ООП. Ключ до успіху - компетентність усього персоналу.

Вимоги до кадрів:

- викладачі теоретичних дисциплін - курси з інклюзивної педагогіки (≥ 72 год);
- майстри виробничого навчання - стажування з адаптації практичних занять;
- асистенти вчителя - спеціальна підготовка (дефектологія, сурдопедагогіка, тифлопедагогіка);
- психологи, соціальні педагоги - досвід роботи зі студентами з ООП або

інвалідністю.

Форми підвищення кваліфікації:

- семінари НМЦ ПТО;
- онлайн-курси (Prometheus, EdEra);
- тренінги ЮНІСЕФ, Інституту спеціальної педагогіки НАПН;
- обмін досвідом між ЗПО.

Додаткові організаційні умови.

Індивідуальний навчальний план:

- розробляється командою психолого-педагогічного супроводу (викладач + майстер + психолог + батьки). ІРЦ надає консультації, а не розробляє;
- включає: обсяг матеріалу, форми контролю, адаптації, графік практики;
- затверджується наказом директора.

Медичний супровід:

- допуск до професії за висновком ЛКК;
- індивідуальний план охорони праці;
- постійний моніторинг стану здоров'я.

Психолого-педагогічний консиліум:

- щомісячні засідання;
- аналіз прогресу, коригування ІНП;
- взаємодія з батьками.

Позакласна робота:

- залучення з урахуванням інтересів та можливостей;
- адаптовані гуртки: кулінарія, ІТ, рукоділля;
- спортивні секції (бочча, голбол, сидячий волейбол).

3. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО - ВИРОБНИЧОГО Й ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Основна увага приділяється індивідуалізації навчання, що означає створення для кожного студента з ООП або інвалідністю індивідуального навчального плану з урахуванням медичних рекомендацій, рівня розвитку, темпу роботи та професійних здібностей. Диференційований підхід проявляється в адаптації змісту, обсягу та форм подання матеріалу, використанні варіативної частини навчального плану для врахування особистих інтересів і схильностей. Проводяться заходи соціальної реабілітації через спільні групові проєкти, командну роботу, екскурсії та позакласні заняття, що сприяють інтеграції в колектив і формуванню толерантного ставлення.

Психологічна підтримка забезпечується постійним супроводом психолога, корекційними заняттями в кабінетах педагогічного розвантаження, тренінгами з розвитку комунікації та подолання тривожності. Медичний супровід включає регулярний моніторинг стану здоров'я, дотримання обмежень за професією, індивідуальні плани охорони праці та швидке реагування на зміни в самопочутті. Усе це спрямоване на створення позитивного мікроклімату, де студенти всіх категорій активно спілкуються, відчувають підтримку та мотивовані до навчання.

Навчально-виробничий процес починається з планування. Його проведення повинне бути ефективним, сучасним, інноваційним. Викладачі та майстри виробничого навчання всебічно ознайомлюються з труднощами студента, когнітивними особливостями, темпом роботи. Вони ознайомлюються з приладами, якими користується студент, і адаптують навчальні плани, методики, матеріали та середовище до його потреб. Використовуються можливості варіативної частини плану для формування життєвих і професійних компетентностей, поглиблення позаурочної роботи в навчально-пізнавальній, професійній, суспільно-корисній, художньо-творчій, краєзнавчій, народознавчій, спортивно-оздоровчій та організаторській діяльності.

Виховний процес інтегрується з навчальним через залучення студентів до різноманітних форм діяльності, де вони навчаються працювати в команді,

поважати один одного, брати відповідальність. Батьки активно залучаються до розробки індивідуальних планів, консультацій, спільного планування, що створює партнерські стосунки. Педагоги застосовують головні принципи колективної командної роботи, навчаються визначати оптимальні умови для спілкування й адаптації студентів із різними можливостями.

Особлива увага приділяється студентам з функціональними та соціадаптивними труднощами.

Категорії (типи) особливих освітніх потреб (труднощів), ступінь їх прояву згідно з висновком інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини:

- інтелектуальні труднощі - поодинокі незначні, легкого, помірною, тяжкого, найтяжчого ступеня прояву;
- навчальні труднощі - поодинокі незначні, легкого, помірною, тяжкого, найтяжчого ступеня прояву;
- соціоадаптаційні/соціокультурні труднощі - поодинокі незначні, легкого, помірною, тяжкого, найтяжчого ступеня прояву;
- фізичні труднощі - поодинокі незначні, легкого, помірною, тяжкого, найтяжчого ступеня прояву;
- функціональні труднощі (мовленнєва функція) - поодинокі незначні, легкого, помірною, тяжкого, найтяжчого ступеня прояву;
- функціональні труднощі (зорова функція) - поодинокі незначні, легкого, помірною, тяжкого, найтяжчого ступеня прояву;
- функціональні труднощі (слухова функція) - поодинокі незначні, легкого, помірною, тяжкого, найтяжчого ступеня прояву.

Оцінювання досягнень здійснюється за критеріями індивідуальної програми, має стимулювальний характер, враховує обсяг матеріалу та прогрес. Студенти з ООП або інвалідністю активно залучаються до позакласної та позашкільної роботи, з урахуванням можливостей, інтересів, нахилів, здібностей, побажань і стану здоров'я. Інклюзивна освіта в ЗПО надає позитивні результати - студенти з особливими освітніми потребами звикають до життя в соціумі, беруть участь у всіх

процесах, а одногрупники вчаться толерантно сприймати людей з інвалідністю як рівних.

Таким чином, організація навчально-виробничого й виховного процесу в ЗПО з інклюзивним навчанням є комплексною системою, де індивідуальний підхід, командна робота, адаптація середовища та постійна підтримка створюють умови для повноцінного розвитку, професійного зростання та соціальної інтеграції кожного студента.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ОСВІТИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ З ООП АБО ІНВАЛІДНІСТЮ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Студенти з ООП або інвалідністю в закладах професійної освіти мають можливість активної і постійної участі у всіх заходах навчально-виробничого та виховного процесу. Інформування здобувачів освіти про права та можливості набуття професії у ЗПО. Вони регулярно відвідують теоретичні заняття, беруть участь у виробничому навчанні та виробничій практиці, а також залучаються до позакласних заходів, таких як екскурсії, конкурси, спортивні змагання чи групові проекти, без обмежень через стан здоров'я. Така участь сприяє повній інтеграції в студентський колектив і формує відчуття приналежності до спільноти.

Адаптація, яка надається цим студентам, є найменш ненав'язливою і не сприяє створення стереотипів. Усі елементи освітнього середовища відповідають принципам універсального дизайну, де відмінності сприймаються як норма. Один вхід для всіх, гнучке розміщення кабінетів на доступних поверхах чи спільні правила для всього колективу дозволяють уникнути маркування студентів як «особливих», зберігаючи природність взаємодії.

Заходи, спрямовані на залучення студентів, є достатньо доступними для них на практиці. Навчальні матеріали надаються у форматах, що відповідають індивідуальним потребам: великий шрифт, аудіозаписи, тексти Брайлем чи мультимедійні посібники. Робочі місця на практиці обладнані відповідно до медичних рекомендацій, а приміщення закладу, включаючи бібліотеку, їдальню чи спортзал, не створюють бар'єрів для пересування чи сприйняття інформації.

Індивідуальна допомога, яку отримує студент, не віддаляє і не ізолює його від групи. Асистент працює в загальному потоці заняття, надаючи підтримку дискретно - через підказки, альтернативні форми завдань чи короткі пояснення. Студент виконує більшу частину роботи самостійно, що зберігає його автономність і сприяє природній взаємодії з одногрупниками.

З'являються реальні можливості для узагальнення і передачі навичок. Професійні вміння, набуті на уроках, застосовуються в різних контекстах - від теоретичного заняття до виробничої практики чи позакласної діяльності. Студент

може ділитися досвідом з одногрупниками, демонструючи безпечні прийоми роботи, що розвиває комунікацію, відповідальність і лідерські якості, як у студентів з типовим розвитком, так і студентів з ООП або інвалідністю.

Педагоги та майстри виробничого навчання поділяють обов'язки в плануванні, проведенні та оцінюванні уроків. Вони спільно розробляють конспекти, розподіляють ролі під час заняття: викладач відповідає за теорію, майстер - за практику, асистент - за супровід, а потім разом аналізують результати. Така командна робота забезпечує узгодженість підходів і врахування індивідуальних потреб учня на кожному етапі.

Створюється чітка процедура оцінювання ефективності освіти. Прогрес студента відстежується щоквартально за загальними критеріями оцінювання, з урахуванням індивідуального навчального плану (за наявності) та потреби адаптації умов проведення процедури оцінювання, з урахуванням особливих освітніх потреб учня. Результати обговорюються на консилиумах за участю всіх членів команди супроводу, що дозволяє вчасно коригувати програми.

Створюються умови інтеграції, ситуація успіху у колективі, де кожен вважає свій внесок важливим, а студенти працюють разом на уроках теоретичного, виробничого навчання та виробничій практиці. Кожен студент, незалежно від особливостей, має можливість досягати результатів, брати участь у командних завданнях і відчувати цінність своєї ролі. Це формує атмосферу взаємоповаги, співпраці та спільної відповідальності за успіх групи в цілому.

5. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКЛАДАЧІВ І МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАЛЬНО-ВИРОБНИЧОГО ПРОЦЕСУ ЩОДО ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Робота викладачів і майстрів виробничого навчання зі студентами, які мають особливі освітні потреби, вимагає глибокого розуміння індивідуальних особливостей кожного вихованця, системного підходу до адаптації навчального процесу та постійної співпраці з усіма учасниками освітнього середовища. Нижче наведено детальні рекомендації, розбиті на ключові блоки, з прикладами, чек-листами та практичними порадами для повсякденної роботи в умовах інклюзивного навчання в закладах професійної освіти.

1. Збирання інформація про індивідуальні особливості розвитку дитини:

Що робити на початку роботи із студентом:

Спостереження педагогів, класних керівників, асистентів майстрів; під час занять, ігор, побутової діяльності, спілкування. Це опис того, як студент справляється (чи не справляється) із навчальним матеріалом у реальних умовах групи. Результати виконання завдань у закладі освіти, контрольні, усні відповіді; що вдається легко, що викликає значні труднощі (логічне мислення, увага, поведінка тощо). Дані від психолога та логопеда закладу освіти (за наявності) оцінка уваги, пам'яті, мовлення, комунікації.

Висновок ІРЦ (якщо є) але він більш загальний, а в ІПР ми деталізуємо, як саме труднощі проявляються саме в навчальному процесі цього закладу.

Батьківські спостереження часто додаються як допоміжна інформація (наприклад, студент вдома не тримає концентрацію уваги, швидко втомлюється). Звіти про реалізацію ІПР попередніх років, протоколи моніторингу.

Інформація про розвиток

Нозологія	Закономірності розвитку	Практичні висновки
Порушення зору	Зниження гостроти зору, звуження поля зору, порушення кольоросприйняття	Уникати дрібного шрифту, контрастне маркування, аудіопідтримка, використання візуальних опор (схеми, таблиці, підказки).
Порушення слуху	Затримка мовленнєвого розвитку, труднощі з абстрактними поняттями	Візуалізація, сурдопереклад, чітка артикуляція
Порушення ОРА	Обмеження рухливості, порушення дрібної моторики	Ергономіка робочого місця, альтернативні інструменти
РСА, інтелектуальні порушення	Нерівномірний розвиток, труднощі з узагальненням	Конкретні приклади, візуальні опори, короткі інструкції

Чек-лист первинного ознайомлення:

- медична картка отримана;
- висновок ІРЦ є;
- бесіда з батьками проведена;
- індивідуальна картка заведена;
- команда психолого-педагогічного супроводу (викладач + майстер + асистент) поінформована.

2. Врахувати висновок ІРЦ в потребах в адаптації

Діагностика (протягом перших 2 тижнів):

- спостереження на занятті - фіксувати, як довго студент утримує увагу, чи потребує повторення, як реагує на зміну діяльності;
- тестові завдання - короткі, чіткі, з різними формами (письмова, усна, практична);
- бесіда з психологом - аналіз рівня тривожності, мотивації, самооцінки;
- практичні проби - на виробничому навчанні перевірити координацію, швидкість, точність рухів.

Ключові показники для оцінки

Параметр	Як оцінювати	Приклад адаптації
Увага	Час концентрації на завданні	Поділ уроку на блоки по 10–15 хв
Пам'ять	Кількість повторень для запам'ятовування	Візуальні опори, мнемонічні правила
Темп роботи	Час на виконання стандартного завдання	Додатковий час (+30%) на контрольних
Моторика	Точність рухів, тремор, сила хвату	Спеціальні тримачі для інструментів
Зір/слух	Реакція на дзвінок, читання з дошки	Звукові сигнали, місце біля дошки

Інструменти:

- журнал спостережень (щоденний запис);
- психологічні тести (адаптовані);
- відеозапис практичних занять (з дозволу батьків).

3. Бути добре ознайомленим з приладами та пристроями, якими користується здобувач освіти

Що повинен знати педагог:

- назва, функція, принцип роботи кожного пристрою;
- як підключити, налаштувати, перевірити справність;
- алгоритм дій у разі поломки;
- правила безпеки при використанні.

Приклади пристроїв та рекомендації

Пристрій	Як використовувати	Поради майстру в/н
Збільшувальна лупа	Для читання креслень	Розмістити на столі, перевірити фіксацію
Слуховий апарат	Підсилення звуку	Говорити чітко, уникати фонового шуму
Індукційна петля	Передача звуку в апарат	Перевірити перед уроком, розмістити мікрофон
Альтернативна клавіатура	Введення тексту	Навчити ярликів, перевірити чутливість
Шини для рук	Фіксація кисті	Допомогти надягнути, перевірити тиск

Практична підготовка:

Розвиток інтелектуальної сфери	Вкажіть цілі на розвиток мислення, уваги, пам'яті та уяви. На що дивитися: чи може аналізувати, порівнювати, узагальнювати, робити висновки; як встановлює причинно-наслідкові зв'язки; рівень логічного мислення. Цілі: розвиток уміння мислити послідовно, працювати з інформацією, застосовувати знання у практичних ситуаціях.
Розвиток сенсорної, моторної сфери	Розвиток відчуттів (зору, слуху, дотику), дрібної та великої моторики, координації рухів. На що звертати увагу: чи вміє студент акуратно писати, малювати, користуватися ножицями, конструктором; чи може координувати рухи в просторі, брати участь у фізкультурі та іграх. Цілі: укріплення дрібної моторики, розвиток окоміру, формування впевнених рухових навичок, сенсорна інтеграція.
Розвиток мовленнєвої сфери	Що включає: усне та писемне мовлення, словниковий запас, граматичну будову, зв'язність мовлення, розуміння мовлення інших. На що звертати увагу: чи вміє висловлюватися повними реченнями, переказувати текст, формулювати думки, ставити й відповідати на запитання; чи є труднощі із вимовою звуків, граматику, письмом.
Розвиток фізичних здібностей	Що включає: загальна фізична підготовка, сила, витривалість, координація, дотримання правил безпеки. На що звертати увагу: чи бере участь у фізичних вправах, рухливих іграх; чи дотримується інструкцій учителя; як розвивається витривалість і здатність підтримувати активність. Цілі: розвиток витривалості, укріплення здоров'я, участь у рухових активностях, формування навички збереження власної безпеки.
Розвиток емоційно - вольової сфери	Уміння контролювати поведінку, емоції, доводити справу до кінця, долати труднощі, дотримуватись правил. На що звертати увагу: як реагує на невдачі, чи може працювати зосереджено певний час, чи виконує завдання за інструкцією, як проявляє вольові зусилля. Цілі: розвиток довільної уваги, самоконтролю, вольових якостей, формування стійкості до навчального навантаження.
Розвиток соціальної сфери	Вміння взаємодіяти з однолітками й дорослими, дотримуватись норм поведінки, брати участь у колективних видах діяльності. На що звертати увагу: чи йде на контакт, бере участь у групових іграх, розуміє соціальні ролі (студент, товариш), дотримується правил спільного життя. Цілі: розвиток комунікативних навичок, формування позитивних соціальних звичок, навичок співпраці та взаємодопомоги.
Подолання навчальних труднощів	Що включає: специфічні бар'єри в засвоєнні програмового матеріалу (читання, письмо, математика, інші предмети). На що звертати увагу: де саме виникають прогалини - розуміння тексту, орфографія, лічильні дії, абстрактне мислення. Цілі: індивідуальна підтримка у конкретних предметах, підбір адаптованих методик навчання, формування позитивної навчальної мотивації.

4. Адаптувати навчальні плани, методики, матеріали та навчальне середовище до специфічних потреб здобувачів освіти

Таблиця 5.4.

Адаптація навчальних програм

Назва адаптації/модифікації	Так/ні	Примітка
Пристосування середовища:		
доступність	так	Організувати робоче місце в тихій, добре оглядовій зоні класу (подалі від проходів і джерел шуму). Забезпечити зручне сидіння з правильною поставою.
освітлення	ні	
рівень шуму	так	Зменшення фонових шумів під час виконання завдань; дозволено використання навушників-антишумів або музики для концентрації (за потреби).
приміщення для усамітнення (ресурсна кімната, медіатека тощо)	так	Надати можливість тимчасово перебувати у спокійному приміщенні (ресурсна кімната) для зниження емоційного напруження чи відновлення працездатності.
Психолого-педагогічна адаптація:	так	Активно застосовувати предметні, сюжетні малюнки, моделі, таблиці, схеми для пояснення нового матеріалу.
використання візуального розкладу	так	Застосовувати щоденний розклад із піктограмами або кольоровими позначками для орієнтації в послідовності занять і видів діяльності, візуальні правила.
збільшення часу на виконання завдань	так	Надавати додатковий час на завершення роботи; дозволяти продовжити завдання вдома або в індивідуальному форматі.
збільшення обсягу допомоги	так	Використовувати навідні запитання, демонструвати зразок виконання, надавати покрокові інструкції; частіше перевіряти розуміння завдання.
руховий режим	так	Передбачити короткі рухові паузи між завданнями; включати елементи фізкультхвилинок або вправ на розслаблення.
використання заохочень	так	Застосовувати систему позитивного підкріплення (усне схвалення, наліпки); підкреслювати навіть частковий успіх.
використання засобів концентрації уваги	так	Використовувати таймер, сигнал «починаємо» / «завершуємо», індивідуальні нагадування; застосовувати картки із завданнями «крок за кроком».
Адаптація навчального матеріалу:		
картки-підказки, картки-інструкції	так	Інструкція щодо правил поведінки в колективі. Для письмових і усних завдань використовувати картки з короткими інструкціями, схемами, алгоритмами, зразками виконання.
засоби альтернативної комунікації	так	Використовувати візуальні підказки, піктограми, планшет або малюнки для вираження відповіді, коли складно сформулювати усно.
Модифікація:		
Скорочення змісту матеріалу	так	Зменшити обсяг інформації для опрацювання на лекції (виділити основне). Під час перевірки знань орієнтуватися на ключові поняття, базові навички.

Зниження вимог до виконання завдань	так	Використовувати тестові, вибірккові відповіді, практичні дії замість розгорнутих письмових відповідей.
Інше	так	Використовувати переважно короткі інструкції, розбиті на частини; уникати великих текстових блоків.

Використання варіативної частини плану:

- зменшити обсяг теоретичного матеріалу на 20-30%;
- замінити складні теми на практичні аналоги;
- додати модулі з soft skills: комунікація, тайм-менеджмент, саморегуляція.

Адаптація матеріалів:

- текст: шрифт ≥ 16 pt, міжрядковий інтервал 1.5, контрастний фон;
- допоміжні заходи відео: субтитри, жестова мова, уповільнений перегляд;
- інструкції: покрокові, з малюнками, ламіновані.

Адаптація середовища:

- робоче місце: висота столу 70-80 см, крісло з підтримкою, освітлення ≥ 500 люкс;
- майстерня: інструменти з ергономічними ручками, фіксовані позиції;
- шум: ≤ 50 дБ, шумопоглинальні панелі;
- температура: 20-22°C, уникати протягів.

5. Зрозуміти важливість цілеспрямованого залучення до роботи із студентами членів родини, встановлення з ними партнерських стосунків

Форми співпраці з батьками:

- щомісячні консультації (15-20 хв);
- домашні завдання з батьками (наприклад, повторення безпеки праці);
- батьківські збори з демонстрацією досягнень студента;
- чат-група в месенджері для оперативного зв'язку;
- спільна розробка ІПР (за потреби), (батьки підписують);

Поради для побудови довіри:

- не критикувати дитину при батьках - тільки факти;
- хвалити прогрес, навіть невеликий;
- ділитися планами на тиждень;
- запрошувати на відкриті заняття.

Приклад листа батькам:

Шановні панові/пані [ПІБ]!

Ваш син/донька [ПІБ] цього тижня успішно виконав(ла) практичне завдання з [назва]. Ми помітили покращення в [конкретний навик]. Наступного тижня плануємо [план]. Просимо вдома повторити [домашнє завдання].

З повагою [ПІБ викладача/майстра]

Додаткові рекомендації

Порушення зору:

- офтальмологічні дані: ступінь зниження зору, поле зору, прогноз;
- засоби корекції: окуляри, лінзи, тифлоприлади.

На занятті:

- говорити чітко, описувати дії;
- використовувати контрастні кольори (жовтий на чорному);
- дозволяти аудіозапис.

Порушення слуху:

- медична картка + консультація сурдопедагога.

На занятті:

- сурдоперекладач або субтитри;
- писати ключові слова на дошці;
- перевіряти розуміння кивком/жестом;
- враховувати висновки ІРЦ.

Порушення ОРА:

- Безбар'єрне середовище.

На практиці:

- фіксовані позиції інструментів;
- допомога в пересуванні;
- альтернативні способи фіксації деталей;
- наліпки на клавіатурі.

РСА, інтелектуальні порушення:

- візуальні розклади, піктограми;

- короткі інструкції (3-5 слів);
- позитивне підкріплення.

Таблиця 5.5.

Чек-лист для викладача/майстра (щотижневий)

Дія	Пн	Вт	Ср	Чт	Пт
Перевірити справність пристроїв	☐	☐	☐	☐	☐
Зафіксувати прогрес у журналі	☐	☐	☐	☐	☐
Надіслати звіт батькам	☐	☐	☐	☐	☐
Провести командну нараду	☐	☐	☐	☐	☐
Врахувати рекомендації ІРЦ	☐	☐	☐	☐	☐

6. ПОЗИТИВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Інклюзивна освіта в закладах професійної освіти є ключовим елементом регіональної стратегії розвитку освіти, що відповідає державним пріоритетам та міжнародним зобов'язанням України. З 2019 року, коли інклюзивне навчання було запроваджено в ЗПО, кількість студентів з ООП або інвалідністю у регіоні зросла, а Вінниця стала одним із семи пілотних регіонів програми EU4Skills (разом з Чернівцями, Львовом, Миколаєвом, Полтавою, Рівним та Запоріжжям). Ця програма, підтримана ЄС, Німеччиною, Фінляндією, Польщею та Естонією, фокусується на модернізації інфраструктури, підготовці педагогів та створенні гнучких, інноваційних умов для навчання. Переваги інклюзивної освіти в ПТО Вінниччини проявляються на рівні студентів, колективу, закладів та суспільства, сприяючи соціальній інтеграції, професійній конкурентоспроможності та економічному відновленню регіону.

1. Соціальна адаптація студентів з ООП або інвалідністю: інтеграція в спільне середовище та розвиток комунікативних навичок

Студенти з ООП, навчаючись поряд з однолітками в ЗПО, набувають досвіду соціальної взаємодії, що полегшує їхню адаптацію до дорослого життя. Замість ізоляції в спеціалізованих закладах, вони беруть участь у групових проєктах, виробничій практиці та позакласних заходах, формуючи навички комунікації, толерантності та самостійності. Це особливо актуально в регіоні, де через війну зросла кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та ветеранів, для яких ЗПО створюють спеціальні програми підтримки.

2. Формування толерантності та емпатії в усього студентського колективу та командна робота. У закладах професійної освіти це реалізується через спільні практичні заняття, де різноманітність стає нормою, а не винятком. Програма EU4Skills навчає педагогів стратегіям інтеграції, що знижує рівень булінгу та підвищує загальну мотивацію.

Довгостроковий ефект: формується толерантне покоління, готове до роботи в різноманітних командах, що важливо для промисловості (агросектор, ІТ,

машинобудування).

3. Підвищення мотивації та академічної успішності для всіх учасників освітнього процесу:

- використання візуальних опор (схеми, таблиці, підказки);
- покрокові інструкції та контроль за їх виконанням;
- диференціація завдань (спрощені варіанти вправ, зменшений обсяг);
- підтримка уваги через зміни діяльності (рухливі паузи, короткі вправи);
- додатковий час на виконання завдань;
- вербальні та невербальні підказки (слова-нагадування, жести);
- позитивне підкріплення (похвала, жетони, наклейки, усмішка).

Інклюзія стимулює конкуренцію та взаємодопомогу, роблячи навчання більш динамічним. Студенти з ООП та інвалідністю отримують індивідуальні навчальні плани та ППР, (ІНП за потреби), адаптовані матеріали та психологічну підтримку, що підвищує їхню успішність. Для типових студентів це розвиває лідерські якості та soft skills.

4. Модернізація інфраструктури та доступність: створення безбар'єрного середовища EU4Skills та EIV інвестують у реконструкцію ЗПО Вінниччини, забезпечуючи універсальний дизайн: пандуси, ліфти, тактильні покажчики, сенсорні кабінети. Це робить освіту доступною для всіх, шляхом модернізації інфраструктури та створення безбар'єрного простору.

5. Професійна підготовка та працевлаштування: конкурентоспроможність на ринку праці

Інклюзивна освіта орієнтує на реальні потреби ринку: дуальна система (теорія + практика), партнерство з роботодавцями, забезпечити можливість проходження практики осіб з ООП з урахуванням можливостей. Студенти з ООП або інвалідністю набувають кваліфікації, адаптованої до можливостей.

- Підтримка вразливих груп та психологічна стійкість

Підтримка студентів з ООП або інвалідністю у військовий час передбачає створення стабільного середовища через збереження звичних ритуалів та введення нових, адаптацію навчального процесу, надання психологічної підтримки та забезпечення безперешкодного доступу до освіти. Важливо дотримуватися безпекових правил, адаптувати методики викладання та надавати додаткові

корекційно-розвиткові заняття за потреби.

Психологічна підтримка:

– створення стабільності: відновіть звичні правила поведінки та запроваджуйте нові, як-от особливе вітання на початку дня, щоб створити відчуття стабільності, корекційно-розвиткові заняття на стабілізацію емоційного стану;

– вираження емоцій: дозвольте студентам говорити про свої страхи та занепокоєння, не змушуючи їх, але й не забороняючи виражати негативні емоції, щоб вони відчували себе в безпеці;

– фізична активність: заплануйте фізичні вправи або розминки перед заняттями, щоб допомогти студентам розвантажитися.

Адаптація освітнього процесу:

– адаптація програм: адаптуйте навчальні програми та результати навчання, а також навчальні завдання, щоб зробити їх більш доступними для студентів.

– дистанційне навчання: якщо навчання відбувається дистанційно, індивідуалізуйте процес, забезпечте активну допомогу батьків та використовуйте технічні засоби для адаптації навчальних матеріалів.

Безпека та супровід

– безпечне середовище: створіть безпечне та безперешкодне освітнє середовище, враховуючи актуальні безпекові правила;

– індивідуальний супровід: забезпечте індивідуальний супровід, який включає допомогу у використанні корекційних пристроїв, коментування дій, спрямування уваги та залучення до роботи в класі;

– підтримка навичок: інтегруйте практичні завдання, які допоможуть закріпити навчальні та життєві навички.

ВИСНОВОК

Інклюзивна освіта в закладах професійної освіти - це не лише права, а інвестиція в майбутнє: в соціальну згуртованість, економіку та стійкість. Завдяки EU4Skills, EIB та GIZ регіон модернізує 25+ закладів, охоплюючи 16 000 студентів. Переваги очевидні: від виховання у студентів толерантності до працевлаштування, що в свою чергу, робить освіту інструментом відновлення. Для розширення потрібні подальше фінансування та моніторинг, як у пілотних проєктах.

Методичні рекомендації розроблені з метою надання практичної допомоги педагогічним колективам закладів професійної освіти у створенні інклюзивного, доступного та безбар'єрного освітнього середовища, що окреслюють системний підхід до організації інклюзивного навчання.

Методичні рекомендації охоплюють наступні ключові аспекти:

Створення умов (забезпечення фізичної, інформаційної та методичної доступності на основі принципів універсального дизайну); організація процесу (запровадження індивідуального навчального плану та індивідуальної програми розвитку; командна робота (необхідність координованої діяльності всіх учасників освітнього процесу)

Успішна реалізація окреслених правил і завдань забезпечує студентам з ООП або інвалідністю рівний доступ до якісної професійної підготовки.

Таким чином, інклюзивна освіта в ЗПО є не просто виконанням нормативних вимог, а стратегічною інвестицією в майбутнє суспільства та регіону, що забезпечує кожній людині, незалежно від її особливостей, рівні можливості для самореалізації.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» від 10.02.1998 № 103/98-ВР (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр>
3. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (ратифікована Законом України від 16.12.2009 № 1767-VI). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2018 № 420 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/420-2018-п>
5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 26.07.2018 № 813 «Про затвердження Типового переліку спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах професійної (професійно-технічної) освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovogo-pereliku>
6. Державний стандарт професійно-технічної освіти: Методичні рекомендації щодо розроблення. Київ: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2023. 48с.
7. ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ / Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції, Житомир, ТОВ «Видавничий дім "Бук-Друк"» 2023. 114 с.
8. EU4Skills: Модернізація інфраструктури професійно-технічної освіти в Україні. Звіт за 2021–2025 рр. Київ: Представництво ЄС в Україні, 2025. URL: <https://eu4skills.org.ua/reports>
9. Skills4Recovery: Професійна освіта для відновлення України. Звіт GIZ за 2023-2025 р.р. Київ: Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, 2025. URL: <https://www.giz.de/ukraine/skills4recovery>
10. ЮНІСЕФ. Підсилення спроможності системи інклюзивної освіти: звіт за 2020–

2025 рр. Київ: Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), 2025. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/reports/inclusive-education>

11. Європейський інвестиційний банк (ЕІВ). Модернізація професійно-технічної освіти в Україні: фінансовий звіт (58 млн). Київ: ЕІВ, 2024. URL: <https://www.eib.org/ukraine/vocational-education>
12. Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. Інклюзивна освіта в ПТО: статистичний огляд 2019–2025. Київ: НАПН України, 2025. 120 с.
13. Методичні рекомендації з організації інклюзивного навчання в закладах ПТО / укладачі: Т. В. Грищенко, О. П. Локшина. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, 2023. 64 с.
14. Універсальний дизайн у професійній освіті: посібник для педагогів / за ред. І. М. Кобель. Київ: НМЦ ПТО у Київській області, 2024. 80 с.
15. Дуальна форма здобуття освіти в умовах інклюзії: практичний посібник / укладачі: В. О. Майборода, С. М. Прийма. Київ: Інститут ПТО НАПН України, 2025. 56 с.
16. Психолого-педагогічний супровід студентів з ООП у ПТО: методичні рекомендації/ укладачі: Н. В. Софій, О. Г. Колупаєва. Київ: НАПН України, 2023. 72 с.
17. Створення безбар'єрного середовища в закладах ПТО: чек-листи та стандарти / укладачі: О. В. Глозов, І. С. Ворон. Київ: Міністерство освіти і науки України, 2024. 48 с.
18. Інклюзивна освіта для ветеранів та ВПО: досвід Вінницької області / укладачі: С. О. Борзов, Л. М. Петренко. Вінниця: Вінницька ОДА, 2025. 60 с.
19. Моніторинг ефективності інклюзивної освіти в ПТО: методологія та результати 2020–2025 / укладачі: Ю. О. Завалевський, О. В. Локшина. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, 2025. 88 с.